Guia educativa

Tornem a la TERRA

tradicions del camp

Unitat Didàctica 2

L'artesania

Gràcies a les nostres àvies per guardar els coneixements de la terra que ens nodreix.

Gràcies a totes les dones que ens han obert la porta de casa seva amb tant d'afecte.

Aquest projecte és un homenatge a la saviesa ancestral, per a entendre la importància de tornar al camp i cuidar la vida.

Realització i redacció de projecte “Tornem a la Terra”: Harmony Hita Torres
Càmera i edició: Jorge Pineda Bruges | Foto fixa: Jorge Pineda Bruges, Malaika Comet Asensio
Disseny, il·lustració collage digital, grafisme: Azucena Giganto Díez
Assessorament Tècnic Guia Educativa: Beatriz de Astorza Vergara
Guía digital fiançada per: Consell Insular d’Eivissa, Oficina de la Dona
Guía impresa subvencionada per: Govern de les Illes Balears, Conselleria d’Agricultura, Pesca i Medi Natural
Especial agraïment a: Tonyi Ferrer Juan, directora de l’Oficina de la Dona

© Creatives for the planet 2024

www.creativesfortheplanet.org

Unitat Didàctica 2:
L'artesania

1. Presentació del projecte "Tornem a la Terra" p. 4

2. Justificació del projecte "Tornem a la Terra" p. 5

3. Guia educativa "Tornem a la Terra" p. 6
   - 3.1. Objectius p. 7
   - 3.2. Competències p. 8
   - 3.3. Metodologia p. 9

4. Unitat didàctica 2 (UD2): "L'artesania" p. 10
   - 4.1. Objectius específics de la UD2 "L'artesania" p. 11
   - 4.2. Continguts p. 12
   - 4.3. Criteris d'avaluació p. 13
   - 4.4. Material per al professorat: l'artesania p. 14
   - 4.5. Activitats generals sobre l'artesania p. 19
   - 4.6. Capítol 2.1: etnoclip "La ceràmica" p. 25
     - 4.6.1. Activitats específiques p. 24
     - 4.6.2. Transcripció etnoclip "La ceràmica" p. 25
   - 4.7. Capítol 2.2: etnoclip "L'espart" p. 30
     - 4.7.1. Activitats específiques p. 29
     - 4.7.2. Transcripció etnoclip "L'espart" p. 30

1. Presentació del projecte

"Tornem a la terra" és un projecte educatiu dirigit als cursos de 5è i 6è de primària i a 1r, 2n, 3r i 4t de l'ESO. La finalitat d'aquest projecte és preservar el coneixement i les tradicions rurals de la mà de dones eivissenques, acostant-les a les generacions més joves. Amb això es pretén que aquestes generacions siguin capaces de posar en pràctica aquestos coneixements que proporcionen aprenentatges d'autosuficiència al camp.

El projecte consta d'una sèrie d'etnoclips sobre productes artesanals i d'una guia didàctica per treballar-los amb l'alumnat. Els productes presentats en els etnoclips són elaborats per dones en finques rurals de diferents municipis d'Eivissa.

L'etnoclip és un format audiovisual de curta durada, dinàmic i atractiu, amb un llenguatge visual que combina el documental i l'etnografia, ciència que estudia els pobles i la seua cultura.

D'aquesta manera, el projecte "Tornem a la terra" s'ofereix com un registre de tradicions i maneres de vida de la comunitat eivissenca mitjançant l'observació i la descripció de la seua identitat i estil de vida.

2. Justificació del projecte

Les dones han jugat un paper fonamental en el desenvolupament sostenible del medi rural i en la perpetuació de les tradicions culturals. Han elaborat molts dels productes necessaris per a la família, com aliments, medicines, vestimentes, utensilis i objectes decoratius i lúdics. El que no podien fabricar ho aconseguien a través de l'intercanvi o la venda dels seus productes artesanals, la qual cosa al seu torn suposava una entrada econòmica complementària per a la unitat familiar.

El coneixement d'aquestes dones per transformar matèria primera local en productes artesanals s'adquireix des de la infantesa i s'ha anat transmetent de manera oral de generació en generació. És aquest un llegat cultural molt valuós per a la societat eivissenca, que ha estat fonamentalment invisibilitzat pel fet de desenvolupar-se en l'àmbit domèstic.

Els etnoclips pretenen ser un registre audiovisual d'aquesta saviesa abans que aquestes dones desapareguin. Un registre que, acompanyat de la guia educativa, permet acostar el medi rural als i les joves, proporcionant-los eines d'autosuficiència i transmetent la importància de preservar la riquesa del camp de la nostra illa. Mitjançant la transformació de matèries primeres locals reduïm la nostra petjada ecològica, eliminam l'impacte del transport i de l'envasament dels productes, i contribuïm així a recuperar l'equilibri natural del planeta.

3. Guia educativa

Aquesta guia educativa està pensada com un recurs per al professorat. S'organitza en unitats didàctiques que al seu torn recullen diferents capítols. Cada capítol ve acompanyat d'un etnoclip amb una durada aproximada de 5 minuts. https://fortheplanet.global/tornem-a-la-terra

Aquest projecte es concep com una biblioteca de coneixement que estarà en constant creixement a mesura que es vagin gravant nous etnoclips. Fins al moment comptem amb les següents unitats didàctiques:

Unitat Didàctica 1

LES CONSERVES

Cap.1.1 Olives trencades

Cap.1.2 Conserva de tomata

Cap.1.3 Xereques "figues seques"

Unitat Didàctica 2

ARTESANIA

Cap.2.1 Ceràmica

Cap.2.2 L'espart

Unitat Didàctica 3

PLANTES AROMÀTIQUES

Cap.3.1 Herbes eivissenques

Cap.3.2 El romaní

Unitat Didàctica 4

REBORISTERIA

Cap.4.1 Orelletes

Cap.4.2 Flaó

Unitat Didàctica 5

ALIMENTS BÀSICS

Cap.5.1 Formatge

Cap.5.2 Mel

Cap.5.3 Oli d'oliva

3.1. Objectius

Els objectius generals d'aquesta guia són els següents:

- Presentar la riquesa del món rural a les aules per fomentar-ne la protecció.
- Valorar i preservar la riquesa de les tradicions de l'entorn rural.
- Promoure la recuperació de les tradicions per a viure de manera autosuficient.
- Visibilitzar el coneixement que han aportat les dones al món rural.
- Reconèixer i analitzar els rols de gènere en l'entorn rural.
- Posar de manifest el valor i importància de les activitats del sector primari per al manteniment dels ecosistemes.
- Destacar com l'elaboració de productes tradicionals protegeix el medi ambient a curt, mitjà i llarg termini.

Aquesta guia educativa s'alinea amb 4 dels 17 *ODS (Objectius de Desenvolupament Sostenible) de l'Agenda 2030 de la Nacions Unides[1]:

"L'educació promou oportunitats d'aprenentatge, ajuda a millorar la vida i el desenvolupament sostenible"

"La importància de la igualtat de gènere radica en el fet que és la base necessària per a aconseguir un món pacífic, pròsper i sostenible"

"Reduir la petjada ecològica mitjançant un canvi en els mètodes de producció i consum és urgent per a un creixement econòmic i un desenvolupament sostenible"

"Protegir, restablir i promoure l'ús sostenible dels ecosistemes terrestres"

1 https://www.agenda2030.gob.es/objetivos/home.htm

3.2. Competències

A través de les activitats proposades en aquesta unitat didàctica es treballen les següents competències:

Competència en comunicació lingüística

Aprendre a seleccionar i organitzar la informació rellevant

Escoltar i dialogar de forma ordenada i respectuosa en treballar en grup

Utilitzar el llenguatge per a desenvolupar preguntes que facilitin la interlocució en el treball de camp

Sentit de la iniciativa i esperit emprenedor

Plantejar metes assolibles, transformant les idees en accions

Utilitzar diverses estratègies per a dur a terme el projecte plantejat

Desenvolupar actituds de creativitat, confiança, responsabilitat, sentit crític i cooperació

Desenvolupar hipòtesi i contrastar-les a través de l'observació i l'experimentació en el treball de camp

Competència a aprendre a aprendre

Desenvolupar l'atenció, concentració, memòria, comprensió i expressió lingüística

Tenir la capacitat de cooperar amb els altres per treballar en equip

Planificar, observar i registrar la informació de les entrevistes

Seleccionar, organitzar i presentar la informació obtinguda

Motivar el treball autònom i la presa de decisions

Competències socials i cíviques

Respectar els valors socials i mediambientals

Avaluar les conseqüències ambientals dels nostres hàbits

Prendre decisions de consum més responsable que puguin beneficiar la societat

Valorar el treball i dedicació de les persones entrevistades

Competència digital

Buscar i seleccionar la informació en la xarxa

Utilitzar els recursos tecnològics per a gravar i editar la informació recollida

Consciència i expressions culturals

Desenvolupar la imaginació i la creativitat

Utilitzar l'art audiovisual per documentar la informació

3.3. Metodologia

Les activitats detallades en aquesta unitat didàctica s'han pensat per a un rang d'edat flexible, les quals, mitjançant el criteri del professorat, hauran d'adaptar-se al nivell educatiu corresponent, des de 5è de primària a 4t de l'ESO:

El principal recurs didàctic amb el qual treballarem són els etnoclips, vídeos en què es presenten breus seqüències dels processos d'elaboració de diferents productes tradicionals del camp d'Eivissa.

Es proposen activitats per realitzar abans i després del visionat de l'etnoclip, a l'aula i fora de l'aula. El professorat pot seleccionar prèviament les activitats, en funció del temps que es vulgui dedicar al projecte.

En aquesta guia es busca fomentar diferents competències i capacitats en l'alumnat aplicant les següents estratègies metodològiques:

- Treball per competències amb activitats experimentals, pràctiques, innovadores i creatives.
- Metodologia participativa amb treballs cooperatius en grup potenciant l'escolta, la presa de decisions en consens i la participació igualitària.
- Foment del treball autònom i l'ús de noves tecnologies per a obtenir informació.
- Desenvolupament d'hipòtesis que puguin ser contrastades a través de l'observació i l'experimentació en el treball de camp.
- Creació d'estratègies de comunicació, enunciant preguntes que facilitin la interlocució durant els processos de recerca social en el treball de camp.

Unitat didàctica 2

4. L'artesania

Aquesta unitat didàctica se centra en la temàtica de l'artesania i consta de dos capítols:

Capítol 2.1: "La ceràmica"
Capítol 2.2: "L'espart"

Les primeres activitats proposades en aquesta unitat didàctica treballen de forma més genèrica el tema de l'artesania.

Dins dels capítols es proposen altres activitats relacionades directament amb els productes elaborats en els etnoclips.

4.1. Objectius específics de la UD2 "L'artesania"

Els objectius específics d'aquesta unitat didàctica són:

- Conèixer els mètodes tradicionals de creació d'objectes artesanals d'ús diari amb espart o fang.

- Conèixer algunes varietats de plantes del camp eivissenc i els seus usos en l'elaboració d'artesania.

- Aprendre les tècniques de teixir espart i treballar el fang que realitzen algunes dones de l'illa d'Eivissa.

- Descobrir els beneficis de l'artesania eivissenca:

  - Aprofitament dels productes del camp.

  - Eina d'autosuficiència.

  - Reducció de la petjada ecològica.

4.2. Continguts

Els continguts de la unitat didàctica de l'artesania es presenten en tres grups interrelacionats: els conceptes i sabers, els procediments que faciliten l'aprenentatge, i les actituds i els valors que es desenvolupen durant l'aprenentatge:

Conceptuals

L'elaboració d'objectes artesanals a partir d'espart i fang

El valor i ús de les plantes silvestres a través de la seua transformació artesanal

El valor i ús de la terra argilenca per a la creació d'objectes de ceràmica

El rol de les dones en el medi rural

La relació entre la protecció del medi ambient i l'elaboració artesanal d'utensilis domèstics, per a l'agricultura i la ramaderia

Les similituds i diferències en els processos d'elaboració d'utensilis artesanals en diversos llocs del món

Procedimentals

Trobar informació a internet o a través d'una enciclopèdia

Les tècniques per a l'elaboració de productes artesanals a partir de la matèria primera local

La identificació de fibres naturals i terres argilenques per realitzar objectes artesanals

L'adquisició de coneixements a través del contacte i la transmissió intergeneracional

L'elaboració d'una entrevista

L'ús del vídeo com a eina de recerca

Actitudinals

La presa de consciència del valor de la vida rural i la importància de la protecció del camp

L'apoderament de les generacions joves en el seu rol per conservar l'entorn rural

Valorar i aprendre del treball de les dones en el medi rural

4.3. Criteris d'avaluació

Els criteris d'avaluació són indicadors per a la consecució d'objectius i l'adquisició de competències per part de l'alumnat. Per valorar si l'alumnat ha après i ha adquirit coneixements, habilitats i actituds que l'ajudin en la seua realització i desenvolupament personal, el professorat pot orientar-se amb els següents criteris d'avaluació:

- Valora el treball de la dona en el medi rural.
- Coneix algunes tècniques artesanals per elaborar objectes d'ús quotidià amb els recursos naturals de la zona i d'altres parts del món.
- Adquireix coneixements per transformar matèries primeres.
- Aprèn a elaborar un producte artesanal seguint indicacions.
- Treballa de manera cooperativa i valora el treball en grup per enriquir la recerca.
- Formula preguntes per realitzar una entrevista.
- Fa ús de l'eina audiovisual per enriquir la recerca.
- Descobreix els avantatges de les creacions artesanals per ser més autosuficient.
- Comprèn i valora el medi rural com a font de vida.
- Desenvolupa hàbits de cura i respecte cap a la naturalesa.
- Reconeix algunes plantes autòctones i els seus usos.
- Reconeix terres argilenques i els seus usos.
- Aprèn a través del contacte intergeneracional de persones de l'entorn pròxim.
- Entén el rol que tenen els i les joves en la conservació del medi ambient i l'entorn rural.

4.4. Material per al professorat: L'artesania

A continuació es detalla informació específica sobre l'artesania que ajudarà el professorat a dinamitzar les activitats de reflexió a classe:

1. 1. Què és l'artesania?

L'artesania és l'art de transformar matèries primeres en objectes útils i decoratius de manera manual, sense l'ús de maquinària industrial o mecanitzada. Els productes obtenguts amb l'artesania són únics, perquè cada peça serà diferent a les altres.

L'artesania està adaptada a l'entorn i vinculada al camp, perquè utilitza els recursos naturals disponibles. Aquestes creacions artístiques tradicionals suposen un llegat cultural que es transmet de generació en generació, habitualment entre familiars o entre mestres, mestres i aprenentes.

2. 2. Quina és la importància dels oficis artesanals tradicionals?

Els oficis artesanals conserven la identitat cultural i les tradicions d'un poble. Aquests coneixements permeten cobrir les necessitats bàsiques domèstiques i del camp i representen una eina d'autosuficiència per protegir-se, escalfar-se, vestir-se i alimentar-se.

L'artesania està vinculada a la sostenibilitat, ja que la majoria de les matèries primeres usades en l'artesania són elements naturals i al final del seu cicle de vida són 100% biodegradables. Per tant, no generen impacte ambiental.
No obstant això, actualment moltes d'aquestes matèries primeres han estat substituïdes per materials sintètics, principalment derivats del petroli.

3. Conseqüències dels canvis de producció i consum tradicional

Tradicionalment els objectes de la llar, vestimentes, materials de construcció, eines i objectes útils del camp es feien a través de processos artesanals. Alguns exemples són:

- Objectes de la llar:

Gots, plats, fonts, gerros, gibrells... es feien amb ceràmica. els coberts, els canelobres, olles o paelles es feien de ferro. Les estovalles, cortines, roba de llit,... es teixien. Els mobles es feien de fusta, vímet o boga.

- Vestimenta:

El calçat es feia de cuir, tela o d'espart.

- Materials de construcció:

Les teules de fang, les finestres i portes de fusta i ferro, els maons de fang o pedra, i els sòls de fang o de pissarra.

- Eines:

La majoria es feien de ferro i fusta.

- Objectes útils del camp:

Les cistelles i alguns elements per carregar i ensellar als animals es feien de cuir o espart.

Actualment la majoria d'aquests objectes d'ús quotidià s'han substituït per materials sintètics derivats del petroli i fins i tot d'un sol ús i de menor durabilitat. Aquests canvis d'hàbits es van començar a introduir amb els processos d'industrialització per a abaratir costos i augmentar e ls guanys en les vendes. La rapidesa de producció ha portat a un major consum, el qual, acompanyat de la cultura de "usar i tirar", ha generat a llarg termini grans costos ambientals i socials.

Podem destacar alguns mecanisme que s'han introduït en la producció i que han canviat per complet els hàbits de consum, com l'obsolescència programada o programació de la fi de la vida útil d'un producte, de manera que, després d'un període de temps calculat pel fabricant durant la fase de disseny del producte, aquest es torna obsolet, no funcional, inútil o inservible per induir la persona consumidora a la compra d'un producte nou que el substitueixi. L'objectiu de l'obsolescència programada no és crear productes de qualitat sinó exclusivament lucre econòmic, deixant de costat les necessitats dels consumidors i les conseqüències mediambientals. Per tant, és un mecanisme que disminueix la vida útil dels objectes i la necessitat de substituir-los de manera habitual.

Un altre concepte que influeix en els hàbits de consum és la moda perquè crea una necessitat de renovació a causa del constant canvi dels productes. La producció de la moda estableix cicles curts de vida en els productes i cada temporada convida a consumir roba i productes nous i fan que els consumidors sentin la necessitat de canviar de producte i tenir un nou. Els efectes ambientals derivats de l'increment en el consum de la moda suposa uns hàbits insostenibles per al planeta, pel cost energètic i de recursos que requereix la seva producció, transport i maneig dels residus.

La necessitat de reduir els costos ha portat la indústria a externalitzar o deslocalitzar la producció a països amb mà d'obra més barata. Això ha propiciat una pèrdua de control sobre els processos de producció i ha donat lloc a pràctiques d'explotació salarial i efectes ambientals no desitjats com per exemple: la degradació i l'erosió de les terres pels mètodes d'extracció de matèries primeres, les emissions de gasos tòxics, la contaminació d'aigües i sòls a causa de l'abocaments durant el processos de producció o el consum de combustibles que suposa el transport del producte per a la seua venda.

A causa de les campanyes ambientals i socials per frenar aquests efectes no desitjats, s'han començat a llançar campanyes de green marketing o màrqueting verd que consisteixen a realitzar estratègies comercials dedicades a la venda de productes que siguin més ecològics, o bé que disminueixin l'impacte negatiu en el medi ambient. És un màrqueting cada vegada més usat per les empreses, ja que s'adapta a les tendències i pensaments actuals per a un consum més conscient i respectuós.

Les estratègies de màrqueting verd ofereixen una gran oportunitat per reduir els problemes ambientals al mateix temps que l'empresa es posiciona com a responsable amb el medi ambient, però cal anar-hi amb compte ja que no sempre aquestes campanyes són 100% fiables, és quan se'l denomina green washing, una falsa estratègia verda. Algunes companyies han usat propaganda enganyosa i han fet males pràctiques que impedeixen la transició cap a un nou model econòmic verd i sostenible pel mer interès econòmic d'algunes empreses. L'ONG Greenpeace dona com a exemple que "les mateixes companyies que utilitzen en els seus anuncis imatges inspiradores d'aigües cristal·lines són les mateixes que contaminen aquestes aigües".

El consum local o de quilòmetre zero és una alternativa per a reduir els costos ambientals i consumir productes més sostenibles. A Eivissa existeixen nombrosos mercats artesanals i cooperatives agràries certificades en la venda de productes locals orgànics.

Finalment, comprar amb consciència és una manera de reduir els efectes ambientals i socials que té la importació de productes de països llunyans. Per exemple, abans de comprar podem fixar-nos on estan fabricats els productes i de quins materials estan fets.

4. Quines matèries primeres i tècniques artesanals s'usen?

La majoria dels oficis artesanals transformen matèries primeres d'origen natural amb finalitats utilitàries o decoratives, ja sigui d'ús domèstic, per al camp o per a la construcció.

Aquesta seria una classificació d'activitats artesanals segons la matèria primera utilitzada:

– Ceràmica o terrisseria:

Artesania que utilitza l'argila o terra cuita per elaborar recipients d'aliments i begudes (atuells, plats, gots...), materials de construcció (teules, rajoles, maons...), o objectes de caràcter simbòlic o decoratiu.

– Forja i orfebreria:

Artesanies que donen forma als metalls i minerals. S'utilitzen minerals preciosos, metalls obtenguts a través del procés de fosa com ferro, coure, or, plata, estany, alumini i aliatges com el bronze, acer i el llautó.

– Fusteria i ebenisteria:

L'artesania que transforma la fusta dels arbres en mobles i objectes de la llar, sòls, sostres, portes, finestres, eines per treballar el camp, paper i cartó. També per fer instruments musicals s'utilitza la fusta.

– Treball en pedra:

Artesania que modela la pedra per a crear objectes i peces útils com a premses d'oli o de blat. Les pedres més utilitzades són d'origen volcànic, així com calcàries, marbre, basalt, etc.

– Fibres vegetals:

S'utilitzen per a fer artesania teixint vestimentes (cotó, lli...), en la capelleria (palma, espart...), en la cistelleria (espart, vímet, olivera ullastre, pita...), per fer estores o catifes (jonc, boga, jute...), per elaborar mobles lleugers (vímet, boga, jonc) o cordes (pita, coco, cànem, papir...). Les parts de les plantes que s'utilitzen poden ser les llavors, la tija, la fibra, les fulles o l'escorxa. Per fer tèxtils també s'usen fibres animals com la llana o la seda.

– Marroquineria:

Artesania que utilitza el cuir o la pell adobada d'animals per a elaborar articles que serveixen per a vestir-se, calçar-se i protegir-se.
Té propietats de resistència i elasticitat, la qual cosa permet modelar amb més facilitat que altres matèries primeres.

4.5. Activitats generals sobre l'artesania

Activitat 1
"Artesania per a viure"

Lloc: Al'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Temps estimat: 45'..

Materials i recursos: Accés a una enciclopèdia o connexió a internet.

Descripció: A l'alumnat se li proposa una sèrie de preguntes sobre l'artesania. En grups reduïts primer realitzen una pluja d'idees i a continuació contrasten els seus coneixements investigant en internet:

- Què és l'artesania?
- Coneixes alguns oficis artesanals? Quins?
- Quines són les matèries primeres que s'usen en l'elaboració d'artesania?
- Quina relació trobes entre el fet d'aprendre oficis artesanals i l'autosuficiència?

Reflexió: Finalment s'estableix un diàleg obert entre els diferents grups per compartir els resultats de les seues recerques i reflexionar sobre la importància de l'artesania en les societats.

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.5. Activitats generals sobre l'artesania

Activitat 2
"L'artesania i les dones d'Eivissa"

Lloc: Dins i fora de l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Temps estimat: Reflexió en grup i elaboració d'entrevista: 120' | Rodatge i edició: 180' | Reflexió final a l'aula: 60'.

Materials i recursos: Càmera de vídeo, gravadora de veu o mòbil.

Descripció: 1. **En parelles o en grups, penseu en una dona d'Eivissa** que hagi realitzat o continuï realitzant activitats artesanals (per exemple: cistelleria, costura, ceràmica, instruments, joieria...) per a fer-li una entrevista i gravar-la. Podeu investigar en el vostre entorn més pròxim, en el centre cultural, en mercats artesanals...

2. **Elaborau conjuntament les preguntes per fer una entrevista a aquesta dona**. Algunes preguntes per a la recerca podrien ser: Qui realitza tradicionalment aquesta activitat, homes o dones? Qui li va ensenyar a desenvolupar-la? Quins recursos naturals utilitzen i d'on extreuen la matèria primera? Com és el procés d'elaboració, des de l'obtenció dels materials fins a la finalització del producte? Quins tipus de productes s'elaboren i quines funcions o finalitat té el producte?...

3. **Dissenyau el pla de rodatge**: la localització de l'entrevista, el calendari per a cada acció i la distribució de rols. Per exemple: Qui fa la producció? Qui gravarà? Qui entrevistarà? Qui editarà?

4. **Posteriorment es visualitzen en classe els enregistraments i es fa una reflexió grupal** per extreure conclusions, per exemple: Quins treballs artesanals es realitzen a Eivissa? Per a què serveixen aquestos productes artesanals? A qui se li assignava tradicionalment aquesta producció artesanal? Amb quin criteri s'assignava?...

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.5. Activitats generals sobre l'artesania

Activitat 3
"L'artesania i el medi ambient"

Lloc: A casa i a l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Temps estimat: 60' | Temps de reflexió a l'aula: 60'

Materials i recursos: Accés a una enciclopèdia o connexió a internet.

Descripció:

1. **Tria 4 mobles, objectes decoratius o utensilis de cuina** de la teva casa i quatre peces de vestir, com per exemple: plats, gots, poals, bosses, cadires, catifes...

2. **Investiga de quins materials estan fets i on s'han fabricat**. Si els mobles o utensilis no tenen les caixes originals pensa en quina botiga s'han comprat i investiga l'origen de producció.

3. **Emplena aquesta taula comparativa** dels objectes seleccionats per comparar-los amb un objecte anàleg però tradicional. Per exemple: una jardinera actualment pot ser de plàstic i tradicionalment s'usen de fang.

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.5. Activitats generals sobre l'artesania

Activitat 3

Taula

Objecte o peça triada	Matèria primera	Origen de fabricació	Durabilitat aproxim.	Residus que genera quan es trenca o deixa de servir	Matèria primera tradicional	Origen de fabricació tradicional	Durabilitat aproxim.	Residus que genera quan es trenca o deixa de servir

4.5. Activitats generals sobre l'artesania

Activitat 3
"L'artesania i el medi ambient"

Descripció:

4. **Investiga i reflexiona a l'aula** sobre com l'artesania beneficia el medi ambient. A continuació es detallen algunes preguntes que poden orientar-te:

- Quines diferències hi ha en els processos d'elaboració artesanal enfront dels processos industrials de producció?

- Què aporta l'artesania a cura del medi ambient?

- Quines conseqüències socials i mediambientals té importar productes d'altres països i perdre la producció artesanal?

- Què és l'obsolescència programada?

- Què és el green marketing o màrqueting verd?

- Quina diferència hi ha entre els residus que generen els productes industrials enfront dels artesanals?

- Com puc contribuir jo per a consumir objectes i roba que siguin més respectuosos amb el medi ambient?

Investigació · A l'aula · Fora de l'aula · En grup · Individual · Manual · Amb càmera

4.5. Activitats generals sobre l'artesania

Activitat 4
"L'artesania en el món"

Lloc: Dins i fora de l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Temps estimat: Reflexió en grup i elaboració d'entrevista: 120' | Rodatge i edició: 180'. Reflexió final en classe: 60'.

Materials i recursos: Càmera de vídeo, gravadora de veu o mòbil.

Descripció: 1. En parelles o en grups, **penseu en una dona d'una altra nacionalitat diferent de l'espanyola** que conegui, hagi realitzat o continuï realitzant activitats artesanals del seu país (per exemple: cistelleria, costura, ceràmica, instruments, joieria...) per fer-li una entrevista i gravar-la. Podeu investigar en les vostres famílies, el vostre barri, centres culturals, en mercats artesanals...

2. **Elaboreu conjuntament les preguntes per a fer una entrevista** a aquesta dona. Algunes preguntes per a la recerca podrien ser: Qui realitza tradicionalment aquesta activitat, homes o dones? Qui la va ensenyar a desenvolupar-la? Quins recursos naturals utilitza i d'on extreu la matèria primera? Com és el procés d'elaboració des de l'obtenció dels materials fins a la finalització del producte? Quins tipus de productes s'elaboren i quines funcions o finalitat té el producte?...

3. **Dissenyar el pla de rodatge**: la localització de l'entrevista, el calendari per a cada acció i la distribució de rols. Per exemple: Qui fa la producció? Qui gravarà? Qui entrevistarà i qui editarà?

4. **Posteriorment es visualitzen a classe** els enregistraments i es fa una reflexió grupal per a extreure conclusions, per exemple: Quina artesania es realitza en aquest país? Per a què serveixen aquests productes artesanals? A qui se li assigna tradicionalment aquesta producció artesanal? Amb quin criteri s'assignava? Quines diferències i similituds hi ha entre aquestes artesanies realitzades per dones d'altres països i les realitzades per dones d'Eivissa?...

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.6. Capítol 2.1 "La ceràmica"

Aquest capítol es relaciona amb l'etnoclip "La ceràmica". Les activitats descrites a continuació estan orientades per ser treballades abans i després del visionat de l'etnoclip. Hi ha activitats grupals i individuals, per a dins i fora de l'aula.

Cap.2.1 La ceràmica

https://youtu.be/0e1d_Bsadel

4.6.1 Activitats específiques

Activitat 5

"Usos i costums de la ceràmica"

Lloc: A l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Temps estimat: 45'.

Materials i recursos: Accés a una enciclopèdia o connexió a internet.

Descripció: Abans del visionat es proposa a l'alumnat una sèrie de preguntes sobre la ceràmica.
En grups reduïts, contesten en primer lloc sobre la base dels seus coneixements previs.
A continuació, els contrasten investigant a internet:

- Què és la ceràmica i com es produeix?
- Quin tipus de terra s'usa per fer ceràmica?
- Quin tipus d'objectes es feien tradicionalment de ceràmica?
- Qui solia fer la ceràmica i per què?
- A quines parts del món s'usa la ceràmica?

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.6.1. Activitats específiques

Activitat 6

Visionat de l'etnoclip "La ceràmica"

Lloc: A l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Temps estimat: 30'.

Materials i recursos: Connexió a internet per a visionar l'etnoclip "La ceràmica".

Descripció: Després del visionat, el professorat llança unes preguntes per consolidar els coneixements adquirits a través de l'etnoclip "La ceràmica":

- Quins objectes de ceràmica fa na Maria José per adaptar-se al mercat actual en comparació als que feia el seu pare?

- Què dues tècniques s'expliquen en el vídeo per fer objectes de ceràmica?

- Com és el procés abans de coure el fang?

- Per què na Maria José no sap usar el torn?

- Què diu na Maria José sobre beure en un got de ceràmica?

https://youtu.be/0e1d_Bsadel

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.6.1. Activitats específiques

Activitat 7

"Elaboració d'un objecte de ceràmica"

Lloc: Fora de l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Materials i recursos: Fang sense forn, motlle (opcional).

Descripció: En aquesta activitat no podem seguir els passos de na Maria José perquè a casa no tenim forns de tanta potència, per això es proposen dues opcions:

Opció 1: Usar un fang que no necessiti cocció. En el vídeo es descriuen dues maneres de fer ceràmica, amb torn i amb motlle. Normalment tampoc tenim a casa cap d'aquestes dues eines, però podem usar les mans, la imaginació i molta creativitat per adonar-nos que amb el fang es poden crear moltes coses: plats, gots, gerros, llapis... Elabora, doncs, el teu propi utensili artesanal amb fang, per usar a casa o al col·legi.

Opció 2: Convidar al centre educatiu algú que pugui donar alguna sessió sobre la ceràmica, o bé que l'alumnat pugui anar a visitar un taller o una escola de ceràmica local, escola d'art, grups de dones artesanes locals i si hi ha interès, apuntar-s'hi en horari extraescolar i aprendre amb algun mestre o mestra terrissaire.

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.6.2. Transcripció etnoclip "La ceràmica"

"Jo sempre he estat vinculada a la ceràmica, sí que és veritat que la tradició es passava de pares a fills, com que el meu pare no va tenir fills i va tenir una filla... el deute pendent que tinc és aprendre una mica el torn.
Al final m'he adaptat a treballar d'una manera més funcional, a demanda del mercat, que ja no està vinculat al camp, sinó que és més decoratiu, però treball amb motlles amb els quals al final podem fer les peces que ens agraden, o en planxes de fang.

Així que ara farem un motlle de la deessa Tanit.
Utilitzem fang en pols. Això seria fang en pols barrejada amb una miqueta d'aigua. Ens queda com una xocolata. Primer de tot ho tancaríem, per assegurar-nos que no tenguem pèrdues. Li posarem un tap. I ara ens tocaria omplir-ho.
Si us fixeu bé el fang es va filtrant, però la capa que queda és molt fina. Per això hem de tornar a emplenar-ho. Normalment ho omplim dues vegades, perquè no ens quedi molt gruixuda ni molt fina.
Esperem uns segons i ara buidarem el fang que ens sobra. Però aquesta, fins demà, no podríem obrir-la. Una cosa molt important és tenir paciència, no podem fer-ho tot alhora, perquè si no, no ens surt la peça.

Sempre és millor, una vegada traguem la Tanit, que assequi a l'aire i no al sol. I el sol a vegades l'asseca molt ràpid i es pot trencar.

Ja ha passat el temps d'assecat, així que jo crec que ja està perfecte per a obrir-ho. Veurem. Li donaríem uns cops perquè s'obri bé, i esperem que surti perfecta.

"Al final són els nostres orígens, i jo crec que treballar amb un material natural com és la terra és molt gratificant. Perquè, només per a la pell ja és meravellós."

Aquesta és la part que ens sobra de Tanit. Una vegada que la tenim oberta l'extreim del motlle i ja no ens quedaria més que retocar-la.

L'escaiola tarda a assecar. Una vegada que estigui seca, la podem reutilitzar. Una vegada que tenguem la peça seca, ho anem col·locant tot a poc a poc en el forn. Són 6 hores de cocció a 900/1000 graus.

Després ho tanquem, ho deixem refredar i l'endemà ho obrim. I ja tendríem les nostres peces preparades.
Hi ha peces que van al natural, hi ha peces que les pintam en acrílic, n'hi ha unes altres que van amb esmalt, depèn de l'acabat que els vulguem donar.

Tanit una de les deesses més conegudes d'aquí, és deessa de l'amor, la fertilitat, la protecció de la llar, i hi ha molta gent que té la creença que dona sort.

A mi el que m'ha transmès ell, és la passió per fer les coses. Moltes vegades em pregunten, Realment amb aquest treball et fas ric? No et fas ric, però és molt important viure treballant en el que t'agrada. És molt millor beure d'un got de ceràmica que d'un got de plàstic."

María José Marí Bufí
Frigolades, es Puig d'en Valls

Per fer ceràmica

- Mesclau fang en pols amb un 60% d'aigua.
- Tancau el motlle, tapau-lo, ompliu-lo dos vegades i buidau el fang que sobri.
Deixau assecar el motlle un dia a l'aire, però no al sol.
- Traieu la peça del motlle, tallau el que sobra i retocau-la.
- Posau-la al forn durant 6 hores a 900/1.000 graus.
- Deixau-la refredar i pintau-la al vostre gust".

4.7. Capítol 2.2. "L'espart"

Aquest capítol es relaciona amb l'etnoclip "L'espart". Les activitats descrites a continuació estan orientades per ser treballades abans i després del visionat de l'etnoclip. Hi ha activitats grupals i individuals, per a dins i fora de l'aula.

Cap.2.2 L'espart

https://youtu.be/HIRJH-Wm9Ro

4.7.1. Activitats específiques

Activitat 8
"Usos de l'espart"

Lloc: A l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys..

Temps estimat: 30'.

Materials i recursos: Accés a una enciclopèdia o connexió a internet.

Descripció: Abans del visionat es proposa a l'alumnat una sèrie de preguntes sobre l'espart.

En grups reduïts primer realitzen una pluja d'idees i a continuació contrasten els seus coneixements investigant a internet:

- Què és l'espart i d'on s'obté?
- En quina època de l'any es recull l'espart?
- Quins objectes es poden fabricar amb espart?
- Qui solia elaborar peces amb espart i per què?
- En quines parts del món s'usa l'espart?

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.7.1. Activitats específiques

Activitat 9

Visionat de l'etnoclip "L'espart"

Lloc: Dins de l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Temps estimat: 30'.

Materials i recursos: connexió a internet per a visionar l'etnoclip "L'espart".

Descripció: Després del visionat, el professorat llança unes preguntes per consolidar els coneixements adquirits a partir de l'etnoclip "L'espart":

- Quins beneficis té usar l'espart?
- Quins són els passos per preparar l'espart abans de teixir?
- Quant pot durar un cistell d'espart?
- Segons n'Antònia, quines feines fan les dones del camp?

https://youtu.be/HIRJH-Wm9Ro

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.7.1. Activitats específiques

Activitat 10

"Cerca d'objectes d'espart"

Lloc: Fora de l'aula | Dirigida a edats de 10 a 16 anys.

Materials i recursos: Espart, mestre o mestra d'espart.

Descripció: En aquesta activitat no podem seguir els passos de n'Antònia perquè són tècniques que requereixen molta pràctica, per això es proposen dues opcions:

Opció 1: Buscar elements d'espart a casa de familiars, vesins o vesines per observar el trenat, veure les diferents tècniques i investigar la varietat de productes que s'elaboren amb espart.

Opció 2: Convidar al centre educatiu a algú que pugui donar alguna sessió sobre l'espart, o bé que l'alumnat pugui anar a visitar un taller o una escola d'espart, grups de dones artesanes locals i si hi ha interès, apuntar-s'hi en horari extraescolar i aprendre amb algun mestre o mestra d'espart.

Investigació | A l'aula | Fora de l'aula | En grup | Individual | Manual | Amb càmera

4.7.2. Transcripció etnoclip "L'espart"

"Sempre allò natural, no el plàstic, no la goma, no. Després a vegades es veuen tirats per totes les bandes i això no, això es pot cremar perquè és natural, és una herba. Tot allò és espart, tot això és espart.

A veure, Per què és important? Perquè no es gasta plàstic, i temps enrere no hi havia plàstic, no hi havia res d'això i la gent feia cistelles i les usava per anar a comprar, cistelles per a recollir garroves, per recollir ametlles i es feia tot. Això dura temps, això pot durar molt, molt, molt.

Ho estenem en un lloc protegit de la rosada, baix d'un porxo perquè assequi.

I als trenta dies, quan estigui sec, ho posem en remull en aigua de mar i li canviam l'aigua, dues o tres vegades. I als trenta dies li llevam l'aigua, rabejam bé els manolls a la mar, ho tornam a estendre i ho deixar assecar i ja podrem fer la corda per fer els cistells.

M'aixec al matí, quan plou i fa fred, i penses, bo ara em posaré a fer lata, li deim llata. Però el "començoll", molta gent no el sap fer, costa.
S'agafa així, veus?. Això és una trena amb tretze puntes, amb quatre o cinc puntes que passen. I ara ja tenim un "començoll", què és el primer que es fa, el "començoll", que tot es teixeix per davall i té tretze puntes.

Aquest petit que és l'"esquerrà" és aquest trosset del mitjà. Es teixeix per dalt i no té tantes puntes.

Primer faig una tira depenent del gran que vulguis la senalla. Potser aquest pot tenir set o vuit metres.

Això es fa de pita. Abans de començar, es posa dues o tres hores en remull amb aigua, perquè es mantengui moll.

Quinze, setze, disset, divuit, dinou i vint. I ara això és per al que serveix l'"esquerrà" perquè no es vegin els punts. Ara li posam un pes damunt i queda perfecte.

Això és el cul, i perquè doni la volta n'hem d'agafar un d'aquí i dues d'aquí, un d'aquí, dues d'aquí i van un i un, però aquí n'hi pos dues per donar-li una mica de forma i que no quedi molt tancat la senalla.

I això és una sembradora per sembrar, s'agafa així. Això es fa de pita, amb doble entenimentada, una corda es passa per aquí així i després es cus i queda així.

Ja tenim la sembradora feta, ja podem anar a sembrar.

M'encanta anar a collir espart, m'encanta estar en aquestes esplanades, i buscar espart, m'encanta.
El camp estava molt abandonat i ara no havia sembrat tant com enguany.

Si no troben mestres no aprendran res."

"Si no troben mestres no aprendran res."

Antonia Ferrer Riera
Can Riera, Jesús

Per fer "llata":

- S'ha de recollir l'espart al juliol.
- S'ha d'estendre i assecar a resguard 30 dies.
- Deixau-ho en remull amb aigua de mar 30 dies, canviant-la 2 o 3 vegades, rabejar i tornar a assecar.
- Enllatar l'espart per a fer el "començoll" amb 13 caps de 5 o 6 brins cadascun per teixir una tira llarga de 7 a 8 metres.
- Enllatar "l'esquerrà", peça central de la base del senalló.
- Unir cosint amb fil de pitra.

Links video

Cap.2.1 Ceràmica
https://youtu.be/0e1d_BsadeI

Cap.2.2 L'espart
https://youtu.be/HIRJH-Wm9Ro

Bibliografia

Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera. Consell d'Eivissa 1989
www.eeif.es

"Comprar, Tirar, Compar" (Documental). Cosima Dannoritzer.
Coproductora TVE, 2010
www.ibizaisla.es/gastronomia

OVACEN, Periódico de Noticias de eficiencia energética y arquitectura
www.ovacen.com/que-es-el-greenwashing-y-como-funciona

Un project de

creatives
for the
planet.

www.creativesfortheplanet.org

© Creatives for the planet 2024

Financiat per

Consell d'Eivissa

Oficina de la Dona

GOVERN ILLES BALEARS

Govern de les Illes Balears
Conselleria d'Agricultura, Pesca i Medi Natural

Pacto de Estado
contra la violencia de género

GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE IGUALDAD